

VČELKA

časopis pre školskú mládež.

Ročník III.

Turč. Sv. Martin, 15. decembra 1881.

Číslo 12.

Zo starých časov.

5. Reč ľudská.

Reč prvých ľudí nebola iná, ako tá, ktorú dokonalejšie zvieratá ešte i dnes majú, to jest, vydávali hlasy, ktorými prejavovali svoj žiaľ alebo radosť, podivenie svoje alebo strach; zvuky, ako: o! ho! ha! ah! hu! aj! ach! ktoré skoro v každej reči na svete prichádzajú, boli tedy prvými počiatkami všetkých rečí. Ale človek mocou od Boha vstiepených mu vloh, mohol pojmy a myšlienky svoje o tom, čo videl a počul, i slovami označiť t. j. nie pustými zvukmi, ale jazykom, ďasnami, zubami, perami a nosom i prísne i rozmanite určenými zvukmi. Zviera zvuky len vydychuje, človek ale jich tvorí a vyslovuje. Vlohy tieto vyvíja človek vnútorne púdený napodobňovať to, čo slyšal. Tak tedy okrem oných výkrikníkov, záležaly prvé počiatky skutočnej reči i zo slov, ktoré niečo slyšaného chceli verne napodobniť. Takto tvoria si malé deti ešte i dnes vlastnú svoju reč a pomenúvajú predmety podľa zvukov tu o nich, tam od nich samých slyšaných; ovcu volajú *bé*, kravu alebo vola *mú*, psa *hav* atď. Naše terajšie reči prešli už pravda nekonečnými premenami, a v tom leží príčina, že stopy onej detskej reči prvotných ľudí zriedka kedy pobadať v nich; medzitým nevyhynuly ony predsa cele. Tak zrejmé je, že slová: hrm, hrom, tresk, plesk, syčaf, škvrčaf, bzučaf a mnoho iných, povstali skrze napodobnenie nimi označeného zvuku.

Človek ale cítil potrebu pomenovať i také predmety, ktoré nepočul, ale len videl, alebo iným smyslom poznal. I tu viedol ho pud napodobňovania.

Ktorá bola najstaršia reč, z nejž všetky iné pošly, to nemožno povedať. Najstaršia asi, ktorej písomné pamiatky nás došly, je reč hebrejská, v ktorej knihy Mojžišove a väčšia čiastka starozákonných kníh spísané sú. Medzitým i tie najstaršie čiastky Biblie nesiahajú ďaleko vyššie 3000 rokov. Keď ale ľudské pokolenie už aspoň 6000 rokov žije na svete, tak už 3000 rokov pred knihami Mojžišovými hovorilo sa v reči ľudskej. — Táto prareč ľudí prešla behom tisícročí mnohými premenami.

Keď rozmnožili sa totiž ľudia počtom, prinútení boli rozísť sa z pôvodného bydliska svojho na všetky strany. Jeden zástup hnul sa na východ, druhý na západ, tretí na juh a štvrtý na sever. V krajoch týchto prichodily jim pred oči nové predmety a vznikaly v nich nové myšlienky; novými skúsenosťami prichodili k novým nálezom i mravom. A keď za niekoľko storočí i reč takého národa, ktorý na tomže území a hromadne prebýva, veľké zmeny utrpí, tak že pozdnejšie potomstvo sotvá ju uzná ešte za svoju: ako ešte len tie na všetky strany sveta rozptýlivšie sa národy odchýliť sa museli mlouvou svojou od reči, v ktorej hovorené bolo v jích pravlasti. Aké rozdielne musely byť tieto reči! Nemie tedy žiaden div, že národy sveta hovoria v takých rozličných rečach; ale opravdový div by bol, keby i v najďalnejších končinách Ásie hovorilo sa, poviem v reči slovenskej, tak dobre ako tu u nás. Pozoruhodné ale je, že všetky tieto rozličné reči a všetky tie nepočetné slová každej z nich, čo do hlavných čiastok záležia len z máloviac ako z 20 základných hlások. Pozorujte materinskú našu reč, aká nekonečná rozmanitosť to v spojovaní týchto hlások v slabiky a slová!

Okolnosť táto a podobnosť mnohých slov poukazujú na jednotu všetkých rečí, akokoľvek rôzne sú ony dneska.

Každému národu je reč jeho pravekým dedičstvom, ktoré má si opatrovať, hrivnou od Boha sverenou, ktorú ani zakopať ani odkopnúť neslobodno. Úlohou národa i jednotlivca v ňom je pečovať o rozvoj a zvelatok rečového pokladu svojho, ponevác je podmienkou jeho života. Národ i jednotlivec, ktorý odhadzuje reč svoju, dopúšťa sa samovraždy; a ten kto odníma mu reč, ponevác odníma podmienku života, je vrah.

Kto reč svoju dokonale rozumie a má v moci zásobu slov i s prízvukom hovoriť zná, ten môže ako rečník (na pr. kňaz, učiteľ atď.) rečou svojou iných poučať. Rečník mocou slova svojho pohýňa, myslou i srdcom jednotlivca i celých zástupov; on zapaluje k dobrému a zdržuje od zlého; on môže obveselovať i desiť, stavať i boriť, kriesiť i mŕtvíť! — A akej zručnosti dodáva reči v svojom verši básnik; ako spieva veselo živo, i ako dojemne elivo!

Šťastný + n, komu pilným pričinením povedlo sa zvliecf zo seba rúcho nevedomosti, že osvietiv ducha svojho, tešiť sa môže veľkolepým dielam, ktoré prostredníctvom reči vykonal duch ľudský.

Použite tedy, mladiství čitatelia i vy tento vzácny dar boží; snažte sa vždy jasne a zreteľne hovoriť, pokladajte si za hanbu v najsladšej reči materinskej nevedieť sa určite vyjadriť slovom i písmom, a za hlúposť, ukrývať nevedomosť tú vetchou šatou cudzorečového habkania. Majúc v povážnosti reč svoju, učíte seba, svoje i Boha, ktorý každému národu vložil do úst jeho reč! Čítajte pilne, čo ako dobré a pekne odporučia vám rodičia a učitelia vaši; učte sa na pamäť jadrné výpovede biblické i výpovede iných múdrych mužov, a učte sa ducha povznášajúce piesne. Všetkým tým nielen že zdokonáli sa reč vaša, ale veci tie stanú sa pokladom vašej pamäti, budú duchu vášmu svetlom a srdcu povzbudením, potechou a radosťou!

Dľa G. G. Bredowa: *Ujko Mikuláš.*

Loktibrada.

Božičná hra pre deti od dr. J. Zocha.

OSOBY:

Kováčik, chudobný domkár.

Zuzka, jeho žena.

Anka, 8-ročná,)
Janko, 6-ročný,) jích dietky.

Icik, krémár.

Loktibrada.

Dejište chudobná sedliacka izba.

Výstup 1. Anka i Janko (sedia pri obloku; Anka pletie punčochu a učí poznávať Janka litery zo šlabikára.)

Zuzka (plačúc utiera si oči.) Ach, Bože môj milý, čo to len bude z nás biednych ľudí, keď takto o všetko ideme prísť. Ten nešťastník nás nevypustí, on nás silou mocou chce o túto biednu chalupu pripraviť. Ach, (plače usedave) kebych bola vedela, že tak nemilosrdne bude s nami postúpať, veru bych nebola ani lekára volala, ani sa u neho zadlžila a radšej bych sa bola porúčila len na Pána Boha, už čoby bola aj unrela; ale chalupa by aspoň deťom bola ostala a teraz nás ešte i z tej vypravotí. Ach, kam že sa vy dietky moje už podiete? I teraz nemáte už čo do úst vložiť, pri čom sa sohriať; ale dnes za, a nebudete mať ani kde hlavu skloniť! Veď nás ide Icik za tých 25 zlatých, čo otec počas mojej choroby na lekára aj na lieky vypožičal, i z našej dedoviny vyhnal; teraz žiada už dvarazy tolko trovy. Ach, už som sa ja len dožila, dietky moje. (Plače.)

Anka (vstane). Ach, nenariekajteže tak, mamo, veď nám Pán Boh dobrý pomôže; ja som sa dnes ráno, keď tu bol ten židáčisko s tým pánom, tak vrúčne modlila, že isto viem, že nás Pán Boh neopustí, a

nám biednym pomôže. Aj náš pán učiteľ vravia, že Pán Boh svojích verných nikdy neopúšťa.

Zuzka. Hrešila by som veľmi, keby som nedôverovala v Pána Boha, ale kto sa raz dostane do pazúrov toho ťžerníka, tomu veru niet pomoci. Ach, že sme sa aj my museli na neho utisnúť! Teraz nás ide i o to ostatné, o túto chalupu tak previesť, ako suseda Petkovie, ktorý si bol od neho na voľy vypožičal 100 zlatých, keď mu na dúl boli vy- ničili; potom od neho žiadal 250 zl.

Janko (ktorý bol medzitým k obloku prišiel a von vyzeral). Naňo ide, naňo! neplačte mamo, v ruke nesie dákysi papier, iste dáky obrázok pre mňa.

Výstup 2. Janko (beží ku dverom, tie sa otvoria a dnu vkročí Kováčik s pa- pierom v ruke a veľmi smútnou tvárou.)

Kováčik (tisne Janka, ktorý mu do cesty vkročil jednou rukou napred a druhou zalomiac, hovorí). Všetko je ztratené. Icik sám vylicitoval cha- lupu našu za 50 zlatých a my máme ešte i trovy platíť. Prosil som ho, žeby nám čo len do jari poshovel, kým sa dáka práca otvorí, i sľuboval som mu sväto-sväte, že mu peniaze statotočne vrátim a interesy od- robím; lež on nie, on stál tvrdošíjne na svojom, práve tak ako keď suseda Petkovie dom licitovali. On je neuprositeľný. Prosil som ho pre Boha, pre deti naše, aby nás nerobil nešťastnými, a on ani skala! Po- vedal som mu, že ho bude Boh súdiť, a on sa len usklabil.

Zuzka (zalomiac rukama). Beda prebeda! kdeže sa mi len podieme? (Plače.)

Kováčik. A tu (ukáže jej papier) je súd, ktorý nám nakladá, že sa máme do nového roku vypratať z chýži.

Janko. Ja tomu Icikovi brádu vytrhám.

Anka. Nehovor tak, ja by ho radšej išla prosit, adaj by sa na moje prosby smiloval.

Zuzka. Ach, on sa nesmiluje na ničie prosby? Či som ho ja dosť neprosila, či som mu ešte dnes nesľubovala, že mu ešte dnes dám dva zlaté, čo mi má dať pani veľkomožná z kaštiela za priadzu a ktoré som horko ťažko k dnešniemu dňu stískala, aby sme aspoň na štedrý večer mali sa čoho najiesť, a aby som vám dietky dáke šatočky kúpiť mohla. On nič, len stál na svojom. Oj, beda, beda nám! (Plače.)

Kováčik (vážne). Neplač, nenariekaj, ženo moja drahá! Viem, že si vnútorne výčitky robíš, ako by si ty príčina bola nášho nešťastia, keď som pre tvoju nemoc musel sa k Icikovi o pomoc utiecť; ale to nie je tak, ty nie si vina, že si ochorela. Boh nás postavil na próbu, na ťažkú próbu, a to je nám dôkazom, že nás rád má; preto nezúfajme. Chvala Bohu, že sme teraz už aspoň zdraví. Boh nás neopustí, keď sa ho my nezpustíme. Dnes je štedrý večer, do nového roku je ešte týždeň. Adaj